

A történelem drámái

Luke Abbott¹

Bevezető

John Fines (Fines & Verrier, 1974) munkássága óhatatlanul szóba kerül, ha bármilyen fiataloknak szóló, drámás eszközöket alkalmazó történelmi vizsgálódásba fogok bele. Fines tragikus halála óta országszerte nagy fejlődés tapasztalható: a történelem tantervet előszeretettel közelítik meg az ő forradalmi jelentőségű dráma módszerei mellett a Dorothy Heathcote nevével fémjelzett, „a szakértői játék” (SzJ)² nevű pedagógiai rendszer segítségével is. John mindig is nagyra becsülte Dr. Dorothy Heathcote tevékenységét, aki a tanítási dráma nagy úttörőjeként mind a mai napig, 81 évesen is a megújulás és az oktatási reformok élharcosának számít.³

A szakértői játék

A „szakértői játék” néven ismert dramatikus rendszer igen egyszerűen működik: a gyerekeket először egy közös képzeletvilágba invitáljuk. Ebben az elképzelt világban a gyerekek a saját világukat mások szemén keresztül látják, és az elképzelt emberek nézőpontjából kiindulva egy időre magukra öltik a szakértelmet jelképező „köntösöt”. A képzelet világában létrejön egy vállalkozás, társaság vagy cég, amely magában hordozza a tanulással összefüggő vizsgálódás lehetőségét. A SzJ célja az, hogy hosszabb távú felfedező tevékenység létrejöttét segítse elő, szemben a jelenetek dramatizálásának rövid távú folyamatával, ami természetesen semmit nem von le a történelmi események dramatizálásának hasznosságából, csupán egy alternatívát kínál a tanárok számára mind a tananyagon keresztülívelő, mind a tantárgy berkein belüli tanulás hatékonyabbá tételére.

SzJ, kreativitás és az iskola. Nemrég felkértek, hogy működjek együtt olyan iskolák csoportjával, amelyek több kreativitást akartak csempészni a tananyagba, és a meglévő QCA (Qualifications and Curriculum Authority, a nemzeti tanterv és a kapcsolódó számonkérési rendszer kidolgozásáért felelős szervezet – *a ford.*) munkasémákon túlmutatva személyre szabott tanulást szerettek volna biztosítani az alsó tagozatos tanulóiknak, azon belül is elsősorban a „tehetséges” kategóriába sorolt gyerekeknek. Arra kértek, hogy tartsak egy bemutató foglalkozássorozatot a Dorothy Heathcote által kifejlesztett drámás módszerek felhasználásával, amelyeket tőle magától sajátítottam el a Newcastle-i egyetemi képzésem során.

Azóta (még az 1980-as évekkel kezdődően) tanárként, vezetői csoportok tagjaként, később aztán tantervi tanácsadóként, és jelenleg a SzJ nemzeti projektigazgatójaként folyamatosan próbáknak vetem alá ezeket a módszereket különböző iskolákban. A különféle körülmények közt végzett munka során, amely arra irányult, hogy a diákok számára, velük együttműködve a legjobb tanulási élményeket hozzuk létre, a legfontosabb eredménynek azt ítélem, hogy a tanulókat sikerült bevonni a közösen felépített képzeletbeli világba, ezáltal lehetőségük nyílt széleskörű történelmi ismeretekre szert tenni, így a drámán keresztül történő felfedezés az oktatás szempontjából is hasznosnak bizonyult.

SzJ – az elmélet a gyakorlatban: egy osztálytermi példa

A SzJ felépítése bizonyos határokon belül működik:

- Először is mindig van egy képzeletbeli vállalkozás és egy képzeletbeli ügyfél, aki egy „elvégzendő munkával” bízta meg az osztályt, ezáltal sarkallva őket a tananyagban való elmélyedésre.
- Másodsorban a rendszer alapköve az osztály tagjainak méltányos arányú, közös felelősségvállalása a képzeletbeli eseményeken belül, ami a gyerekek számára szokatlan élmény lehet a hagyományos tanulási helyzetekhez képest, amikor csak várniuk kell, hogy a tudás sült galambként repüljön a szájukba.

A szóban forgó csoport egy ötödikes osztály volt (9 és 10 évesek)⁴, akik egy negyedéves kutatási projekt

¹ Luke Abbott 2007-es írását, amely a www.mantleoftheexpert.com oldalon jelent meg, a szerző engedélyével közöljük. Köszönet érte!

² Eredetiben a „szakértő köntösében”. A magyar nyelvben a szakértőnek nincs semmiféle köntöse. Legfeljebb a tudósnak van köpenye. (Meg Gogolnak, mint tudjuk, köpönyege...) Mivel nemcsak tudósokat játszhatunk, hanem „nem tudós” hozzáértőket is, ezért maradtunk a továbbiakban a *szakértői játék* megnevezésnél, ami valamelyest már elfogadottá vált a magyar drámapedagógiai tárgyú szakirodalomban. (Tesszük ezt azzal együtt, hogy még jobbnak gondoljuk a *szakértői dráma* megjelölést.) Mint tudjuk, Dorothy Heathcote ragaszkodott ehhez a „köntösös” elnevezéshez (egy 2003-ban megjelent dolgozatban írja, hogy „A névnek két jelentésrétege van, és mindkettőt lényegesnek tekintem. A *szakértő* az értelmes és szakértelmet igénylő munkavégzésre utal, a *köntös* pedig arra vonatkozik, hogy a szerep betöltőjének valamilyen hivatása van, melyet a közösség érdekeiért vállal fel.”) – nekünk könnyebb ebből engedni. (A szerk.)

³ Dorothy Heathcote ez év októberében halt meg, 85 éves korában. (A szerk.)

⁴ Ötéves korban kezdődik az iskola, ezért különbözik az összepárosított évfolyam és életkor az itthon megszokottól. (A szerk.)

keretében már foglalkoztak a Tudorokkal. A megbízásom az volt, hogy a dráma és történelem tantárgyak köré építkeznek, kifejezetten a tehetséges gyerekek oktatására kifejlesztett irányelvek mentén. Elmondták, hogy a diákok már „vették a Tudorokat”, és sokat tudnak a Tudor-korszakról, az akkori emberekről és a jelentőséggel bíró eseményekről. Azt találtam ki, hogy felmérhetnénk a meglévő tudásukat (egyben segítve az osztálynak összefoglalni az eddig tanultakat) azáltal, hogy létrehozuk a „Tudor-korszak Kft-t”. A céghez forduló ügyfél egy mesésen gazdag iparmágnás lenne, aki nemrég renovált egy autentikus Tudor-korabeli kastélyt (mint amilyen a suffolki Kentwell Hall). Az illető célja, hogy az utolsó szögig eredeti Tudor-korabeli tárgyakkal, bútorokkal, szerelvényekkel és egyéb kiegészítőkkal rendezze be a kastélyt, beleértve a konyhai tűzhelyet és evőeszközöket is.

Azok számára, akik emlékeznek Dr. John (Fines) munkásságára, ismerősek lesznek egyes elemek, amelyeket ő is gyakran bevetett a figyelemfelkeltő kontextus megteremtésére, ami által a gyerekek felhasználhatják a meglévő tudásukat és ismereteiket, és új felfedezéseket tehetnek. Ezekre kiváló példákat láthatunk „Primary History” című videósorozatában (persze dióhéjban – mi egy kicsit máshogy fogtunk a Tudor-házak tanulmányozásába).

Ez a megközelítés azt is lehetővé teszi az osztály számára, hogy belekóstoljon a tehetséggondozás céljaira kidolgozott gyakorlat aspektusaiba, amivel igazán kiszabadulhat a szellem a palackból! (A Primary History videókban láthatunk egy útmutatást arról, mit nyújthat a történelemtanítás számára a tehetséggondozás célkitűzése és összetettsége). Némileg leegyszerűsítő nézetem szerint minden gyereknek van valamihez tehetsége, így mindannyian tehetségesnek számítanak, ezért a tehetséggondozás irányelvei mentén haladva úgy éreztem, sikeresen szembesíthetem az osztályt az irányelvek által javasolt kihívásokkal.

Tehetséges diákok. Az Essex Irányelvek a következő kihívásokkal javasolják szembesíteni a tehetséges diákokat:

Meg kell teremteni számukra a lehetőséget, hogy megtapasztalják

- az önrendelkezést,
- a csapatmunkát,
- a „nehézség” megélését,
- a fantáziadús és kreatív munkát,
- az ötletek kibontását,
- az eredetiséget,
- az irányítás alatti munkát,
- az első kézből való tapasztalatokat,
- az intellektuális kihívást,
- az álmodozásra szánt időt,
- a gazdagodást,
- a gondolkodási készségeket,
- az együttműködő csoportszerkezeteket,
- az önállóságot és a kutatási készségeket,
- a problémamegoldást/vizsgálódást/kreatív munkát bármilyen területen.

Az ilyen listákkal csak az a baj, hogy nem mások, mint listák, ebben az esetben ráadásul olyan dolgok vannak benne felsorolva, amelyeket minden diák számára elérhetővé kellene tenni! De azért remélem, a lista ad némi támpontot arról a fogalmi keretről, amelyen belül a tehetséggondozás elemeit beépíthetjük a rendszerbe. Azt már az olvasónak kell eldöntenie, mennyire követte a csoport a tehetséggondozásra vonatkozó irányelveket és a Primary History által körvonalazott elveket.

Kezdődjék az óra!

Először is felrajzoltam egy ajtót egy „flipchart”-ra az osztály szeme láttára: ez jó rávezető stratégiának bizonyult, mert rögtön felkeltette a kíváncsiságukat, hogy mi a szöszt rajzolgatok én arra a papírra. A rajzolt ajtóra felírtam nyomtatott kisbetűkkel (a megfelelő helyeken persze nagybetűkkel):

Tudor-Korszak Kft.

Mielőtt belevágtunk volna, megkértem az osztályt, fogadják el, hogy ez a rajz egy Tudor-korabeli ajtó ábrázol. Ezt egy kivétellel meg is tették: megjegyezték, hogy ha ez valóban egy eredeti Tudor-korabeli ajtó lenne, akkor épelméjű ember nem szögezne ki rá táblácskát, mert az történelmi vandalizmusnak minősülne. Újra kellett tehát rajzolnom az ajtót. Ezúttal az osztály javaslatára az ajtó fölé került a cég névtáblá-

ja, és további fontos részletekkel is kiegészítették (mint tudjuk, egy Tudor-korabeli ajtó...), mint például a négyszögletű szegecsek, az ajtólap tölgyfa burkolata, az ajtókeretnél használt merevítés, a kukucskalórács, amelyen keresztül a belépni kívánó vendéget még a küszöb átlépése előtt szemügyre vehették, a kilincs, a fából készült zár, a faanyag vastagsága és végül a zsanérok. Dorothy Heathcote szavaival Tudor-szemmel kezdték nézni a világot!

A teremő fantázia. Ekkor megkérdeztem az osztályt, hogy vajon mi lehet az ajtó mögött, ami fölött ilyen tábla van; hogyan segítenének egy látogatónak elképzelni a helyet. Az első visszajelzés egyértelművé tette, hogy egy fogadóterre nyílik az ajtó, amelyet Tudor-stílusban rendeztek be: eredeti bőr és tölgyfa székek és asztalok, a falakon drapériák és festmények, amelyek mind a Tudor-korból származnak. Mivel láthatóan szívesen vettek részt a beszélgetésben, rövidesen úgy éreztem, itt az idő, hogy a tudásunkat „transzmediáljuk” (ezt a kifejezést az Indianai Egyetem professzorától, Gerry Harste-től tanultam), hisz az osztályt teljesen felvillanyozta a kérdés, hogy mi rejtőzhet az ajtó mögött a kitalált épület többi részében is.

A szakértői játék: A képzelettől a vizualizációig. Mivel mostanra már egész jól eltájékozodom a SzJ rendszerében, örömmel adtam meg az osztálynak a lehetőséget, hogy kitalálják és megteremtsék a Tudor-Korszak Kft. ajtaja mögött rejlő, nagy értékkel és jelentőséggel bíró tárgyakat. Tudtam, hogy néhány lépésben eljuthatunk az épület nagyszerű bútorzatának és műtárgyainak kitalálásától oda, hogy a képzeletünkben benépesítsük az épületet az ezekről gondoskodó és biztonságukat szavató emberekkel. Megkértem az osztályt, hogy álljanak a Tudor-Korszak Kft. épületének arra a pontjára, ahonnan belátni az előbb kitárgyalt műtárgyakat, amit ők készséggel meg is tettek; ezen a ponton a tanulás elősegítésére Heathcote drámás eszköztárából merítettem ihletet a megjelenítéshez használt konvenciósorozat első nyolc elemének felhasználásával. Perceken belül elkészült az osztály „vizualizációja” az épületről.

Felcímkézés. A következő feladat a megteremtett műtárgyak felcímkézése volt (álljon itt néhány közülük):

- Egy ereklye egy üvegdobozban: Jézus Krisztus karja
- Szent Péter keze és gyűrűje egy üveg tartóedényben
- Egy festmény VIII. Henrikről, amint szarvasra vadászik
- Egy asztalon álló szobor, amely egy parasztot ábrázol, akit a király földjén vadászaton kaptak
- Egy drapéria, amin a király és kísérete látható solymászat közben
- Egy híres festő festménye VIII. Henrikről egy csata után
- Egy Boleyn Annát ábrázoló festmény
- Egy kép Katalin királynőről és udvarhölgyeiről
- Egy kép Poncius Pilátusról, amint mossa kezeit (állítólag egy Tudor-kori kurtizán tulajdona volt)
- Egy hosszú tölgyfaasztal, ami VIII. Henriké volt, és rengeteg ember körbe tudta ülni egy lakoma alkalmával
- A királyi lakománál használatos ezüstdényérok
- A királyi család birtokában lévő kard
- A szegények által használt edények és poharak
- A gazdagok által használt edények és poharak

Mialatt a műtárgyaik megteremtésével voltak elfoglalva, gyorsan körbejártam közöttük a teremben, és kérdezgettem őket, hogy vajon a tárgyak némelyike eladó-e, és ha igen, tudnának-e nekem (egy gazdag ügyfél felvásárlójának) felvilágosítást adni, hogy mennyiért. Ez azonnal azt a hatást váltotta ki belőlük, hogy a tárgyakat két kategóriába sorolták: a nemzeti jelentőségű tárgyak közé (amelyek természetesen nem eladók), vagy az eladható tárgyak közé, amelyeket a megfelelő áron értékesíteni lehet. A tanár-megfigyelők végigkövethették, ahogy a gyerekek felcímkézték a tárgyakat a hozzávaló leírással (nagyon hasznos írásgyakorlat!), és feltüntették a címkén, hogy az adott tárgy eladó-e vagy sem. Végül a „tárgyaink” (azaz a tárgyakat megjelenítő gyerekek) megtalálták a végső helyüket a Tudor-Korszak Kft. épületén belül.

Kérdések. A „tárgyak” megválaszolhattak minden kérdést, amit az érdeklődő megfigyelők – tanárok vagy a többi gyerek – feltettek nekik. Ahogy kezdetét vette a kérdezősködés, rögtön kiderült számunkra, hogy milyen páratlan alkalom nyílik ezáltal a hosszú távú munka kibontakozására. Ehhez hasonló kérdések merültek fel:

- „Hogyan tett szert rád a Tudor-Korszak Kft?” (a kérdést a megjelenített tárgyhoz intézték). Az ilyen kérdések segítettek megteremteni a Tudor-Korszak Kft. történetét, ami a SzJ rendszerének egyik eleme.

- „Ha nem vagy eladó (ezzel a tárgy címkéjén található kikötésre utaltak), megtudhatnánk, hogy miért nem?”
- „Használtak téged csodatételekhez?” (ez utóbbi az épületben található ereklyékre vonatkozott, mint pl. Krisztus csontjai vagy Szent Péter keze)

Megbeszélés. A kitalált világból kilépve tovább beszélgettünk ezekről a dolgokról: az ereklyék jelentőségéről a Tudor-korban, a felhasználásuk misztikus természetéről, és általában a csodákról, a vallásos hitről, az iszlámról (a „nagykövetek” tudására támaszkodva), és Jézus életéről (mert néhány gyereknek csak halvány elképzelései voltak arról, hogy lesz valakiből szent, pl. Szent Péter esetében)

Folytatás. Bár ez a foglalkozás csak másfél óráig tartott, a gyerekek nagyon várták, hogy további vizsgálódásokat végezhesse nek a Tudor-Korszak Kft. kontextusán belül. A következő foglalkozás azzal kezdődhetne, hogy felvesszük a kapcsolatot a gazdag ügyféllel, és kialakítjuk a Tudor-Korszak Kft. „értékrendjét”. A jövő olyan sok mindent tartogat még a számunkra!

Ez csak egy kis betekintés volt a szakértői játék néven ismert rendszer működésébe; a témát részletesebben tárgyaljuk a weboldalunkon: www.mantleoftheexpert.com

Összegzés

A szakértői játék módszer alkalmazásának hosszú távú lehetőségeit példázza a 7-11 éves korosztály történelemtanításánál Emma Hamilton-Smith (tanár) és Tim Taylor (történész, szintén a SzJ módszer képzett tanára) foglalkozássorozata, amely a „Nelson ládája” címet viseli. Mindketten a norwichi Tuckswold Community First School (egy négy osztályos általános iskola – *a ford.*) alkalmazásában álltak, ahol a SzJ volt a tanulás szempontjából hátrányos helyzetű gyerekek bevonására elsődlegesen használt pedagógia. Emma, Tim és az Emma osztályába járó gyerekek találták ki a kerettörténetet, amely szerint Nelson megérezte közelgő halálát a trafalgari csata előtti estén, és előkészületeket tett: egy falárába összegyűjtötte a legfontosabb tárgyait, majd egy csapat angol matróznak kiadta a feladatot, hogy spanyol tengerésznek álcázva hajózzanak keresztül a francia frontvonalon, és juttassák el a ládát Norfolkba, a lányának, Horatiának. A láda biztonságban meg is érkezett, de ismeretlen okból elásták a család Burnham Thorpe-i otthonának gyümölcsösében. Egész 2005-ig ott lapult a láda felbontatlanul és felfedezetlenül, amikor is egy helyi gazda rátalált. A ládát a Nelson Explorer’s Clubnak adományozták (ez a Lord Nelson életével és örökségével foglalkozó szervezet), és a tartalmát kiállították a Nelson halálának kétszázadik évfordulójára rendezett eseményen.

A kerettörténetben a gyerekek hatékonyan vitték végig kettős szerepben a SzJ játékot, egyrészt a ládát titkon Angliába visszazállító tengerészek szerepében, másrészt a Nelson Explorers Club történészeiként, akik a láda tartalmának vizsgálatával és kiállításával szeretnék a nagyközönséggel megismertetni Nelson életét és jelentőségét. A két szál egyidejűleg futott, az információ ide-oda utazott a két korszak között az egész tanév alatt folytatódó játékokban. Emma osztályának sikerült kis kivétellel a teljes tananyagot átvennie a foglalkozások során, miközben a gyerekek számtalan értelmes, izgalmas és magával ragadó lehetőséget kaptak arra, hogy a tudás és megértés legmélyebb szintjeire eljuthassanak. Egy szülő, akinek a gyereke Emma osztályába jár, így fogalmazott: „Lenyűgöző, hogy mennyire érdekli őt a történelem, egész nap csak Nelsonról mesél otthon!”

Egy másik példát is említhetnénk a Bealings Megyei Általános Iskola (Woodbridge, Suffolk) gyakorlatából, ahol Julia Walshaw vezetésével egy elsősökből és másodikosokból álló osztály egy kitalált bontó cég (Diamond Demolition Company) segítségével két féleven keresztül foglalkozott a viktoriánus Anglia történelmével (az iskola weblapja: www.bealings.net). A cég egy fonoda kéményét bontotta le éppen, amikor a felszínre került néhány, az épület korábbi használatára utaló bizonyíték, elsősorban a gyerekekkel kapcsolatban, akik régen ott dolgoztak. Ez új megvilágításba helyezte a bontási munkálatokat, mert úgy érezték, nem lenne helyénvaló tiszteletadás vagy megemlékezés nélkül csak úgy porrá rombolni az épületet. A cég elhatározta, hogy felkutatja a gyermekmunkások leszármazottait és meghívja őket a fonoda lebontására, hogy lássák, amint megsemmisül az az épület, amely annyi szenvedésnek volt a tanúja.

Irodalom

- Fines, J. and Verrier, R. (1974) *The Drama of History, an experiment in co-operative teaching* New University Education (isbn 0 85157 512 9)
- Heathcote, D. (1984) 'Signs and Portents' in L. Johnson, L. and C. O'Neill, C. eds. In Dorothy Heathcote – Collected Writings on Drama and Education, Hutchinson

Fordította: *Mészáros Szofia*